

Освещены особенности формирования открытых пространств в пределах исторического центра города Самбора. Проанализованы функционально-пространственная структура и элементы планирования, которые сохранились с времен Средневековья. Обосновано выделение центра города как исторического ареала для дальнейшего его совершенствования и сохранения.

Ключевые слова: открытые пространства, центр города, парцелляция (историческое планирование).

Hnatyshyn I.I. Investigation of open spaces in downtown of Sambir within historical buildings

This article describing organization of open spaces within the historical center of Sambir and analysing functional spatial structure and planning elements of medievalism. It is basing to form downtown as historical area for its conservation in future.

Keywords: open spaces (outdoor spaces, exterior spaces), downtown (historical centre of town), parcelling (historical planning).

УДК 711.01/09:712.01

Доц. І.А. Діда, канд. арх. –
НУ "Львівська політехніка"

ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ ДЛЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

На основі аналізу впливу архітектури на розвиток національних культурних традицій, враховуючи естетико-образотворчу роль елементів ландшафтного дизайну в архітектурному оточенні, обґрунтовано доцільність пріоритетного використання об'єктів і засобів ландшафтного дизайну для відтворення ідентичності архітектурного середовища в Україні.

Ключові слова: ландшафтний дизайн, архітектурне середовище, ідентичність.

Посилена увага до проблеми збереження ідентичності особи в сучасному світі виникла, як вважають, у зв'язку з інтенсифікацією глобалізаційних процесів, що в кілька останніх десятиріч є постійним джерелом нівеляційних впливів на розвиток національних культурних традицій. Як одну із загрозливих для культурної ідентичності індивіда обставин, називають істотне прискорення всіх процесів в культурному житті світу, що не дає змогу опиратися на культурні традиції і досвід попередників.

Ми ставимо перед собою завдання виявити потенціал архітектури, і, в її складі, засобів ландшафтного дизайну, в актуальній справі збереження національної ідентичності особи через цілеспрямований розвиток національної ідентичності життєвого середовища.

У межах пошуку нових концепцій у соціологічно-культурологічному перерізі, науковці прийшли до висновку, що "проблема культурної ідентичності може бути осмислена в аспекті дослідження функціонування глибинних механізмів у культурі. Йдеться про співвідношення універсального та локального, а також про функціонування культурної пам'яті та традицій" [1, 14]. Архітектура в усіх її проявах належить до загальнонародної культури і проявляє себе як істотний формуючий фактор національної ідентичності [2]. Наявність вираженої ідентичності архітектурного середовища є необхідною умовою підтримки і розвитку національної ідентичності в тій чи іншій країні.

Збереження ідентичності середовища, в якому живе людина, пов'язане із свідомою суспільною підтримкою національних традицій в будівництві та архітектурі, обов'язковою умовою якої є забезпечення стабільної поінформованості суспільства про національні традиції в галузі культури і архітектури. Наступні покоління можуть успадковувати традиції двома шляхами – або комунікативно, через безпосередні особисті контакти, ЗМІ та бібліографічні джерела, або опосередковано, через матеріальні об'єкти – носії традицій. Архітектурне середовище власне є таким комплексним матеріальним об'єктом, що відображає у своїх формах, композиційних методах, колористичі, оздобленні традиційні підходи до організації свого довкілля, що разом створюють єдиний і неповторний архітектурний образ. Цей образ є втіленням національної ідентичності архітектури, і одночасно джерелом інформації про архітектурні і будівельні традиції, адресованої майбутнім поколінням. Порівняно з комунікативним способом успадкування традицій, архітектурне середовище, за меншого фактологічного та інформативного насичення, має ту перевагу, що його вплив відбувається постійно, в процесі перебування людини в антропогенному середовищі, і діє воно часто на підсвідомому рівні. Крім того, дія архітектурних об'єктів є тривалою в часі, вони можуть бути джерелом інформації про культурні традиції тоді, коли людей, і навіть суспільних формацій, що створили цю архітектуру, вже нема на карті історії. Недаремно, розуміючи вплив архітектури на виховання особи, в радянські часи було знищено або перебудовано велику кількість будинків, спорудженими у стилі українського архітектурного модерну [3]. Як зауважує А.Б. Гофман, кожне покоління успадковує певні традиції, але воно може або їх підтримати і розвинути, або, навпаки, вибрати і розвивати якісь інші традиції, які воно вважає кращими. У цьому сенсі кожне покоління обирає не лише своє майбутнє, але також своє минуле, до якого воно хотіло би прив'язати своє сьогодення [4, ст. 135]. У цьому контексті архітектурне середовище, як відносно тривалий і мало змінний в часі матеріальний носій інформації про культурно-естетичні і світоглядні пріоритети суспільства, виконує роль своєрідного охоронця національних традицій і національної ідентичності від сторонніх впливів і глобалізаційних процесів.

Архітектурне середовище, в якому живе людина, складається з матеріальних елементів різного масштабу, функціонального призначення і структурної організації. Крім самих архітектурних споруд та їх інтер'єрних просторів, до його складу входять відкриті прибудинкові та міські громадські простори з пішохідними й транспортними комунікаціями, парками та іншими рекреаційними зонами. Тому, поряд з масштабними архітектурними об'єктами, вирішеними згідно з тими чи іншими традиційними підходами до будівництва, значна частина інформаційного навантаження лягає на менші за величиною, але важливі за функцією об'єкти, що композиційно та естетично організовують відкриті простори архітектурного середовища, і переважно належать до сфери ландшафтного дизайну. В аспекті інформативного впливу на людину елементи ландшафтного дизайну мають навіть потенційно більше можливостей, оскільки через свої незначні розміри знаходяться в зоні безпосереднього зорового, а іноді навіть тактильного контакту. Роль ландшафтного дизайну у формуванні життєвого середовища є подібною до ролі інтер'єру,

але можливості його впливу є значно більшими, оскільки ландшафтний дизайн має значно ширшу вікову і соціальну аудиторію, що знаходиться у комунікативному просторі міста.

Частка елементів ландшафтного дизайну в складі об'єктів, що спільно формують архітектурне середовище, є різною у традиціях різних національних культур. Наприклад, ідентичність традиційного архітектурного середовища арабських міст Північної Африки пов'язана насамперед із спорудами, що мають специфічну архітектуру і колористику, а нечисленні елементи ландшафтного дизайну прив'язані до композиційно закритих просторів інтер'єрного характеру, і не є вирішальними для загального архітектурного образу міста, тоді як у традиційному архітектурному середовищі історичних західноєвропейських міст елементи озеленення тісно поєднані з архітектурними об'єктами і активно впливають на формування ідентичності середовища через характерне оздоблення яскравими квітами вікон і балконів міських будинків.

Природні елементи ландшафтного дизайну виконують також більш локальні функції – з їх допомогою формується впізнаваний, оригінальний архітектурний образ середовища окремих міст, їх архітектурна ідентичність. Так, на спільний результат – неповторний образ Парижа – разом з всесвітньо відомими, знаковими для міста архітектурними спорудами, працює ще й особливий стиль озеленення: на його вулицях, за винятком великих історичних паркових ансамблів, ростуть виключно платани, а на останніх поверхах багатьох будинків рядової міської забудови створено терасні сади з декоративними кущами і деревами. Цей прийом, зрештою, не новий в архітектурі, в умовах Парижа, через свою масову популярність, перетворився в характерну особливість міського середовища. Зовсім інший, навіть контрастний за методикою, підхід до трактування завдань ландшафтного дизайну бачимо в місті Люксембург. В його міському середовищі представлено надзвичайно різноманітний видовий склад рослин, які органічно поєднуються з багатим природним ландшафтом і створюють своєрідний та оригінальний образ міста – непередбачуваний, кольоровий, насичений і неповторний. Концепція його мистецького вирішення базується вже не на старанно продуманій мінімалістичній стилістиці, а на експозиції спонтанності і мінливості природи.

Закономірно, що українська архітектурна традиція протягом всього тривалого її розвитку виробила свою власну методику організації середовища і способів впровадження в нього елементів ландшафтного дизайну. Природні елементи, що становлять основний арсенал засобів ландшафтного дизайну, завжди були органічною частиною архітектурного образу України і, відповідно, її архітектурної ідентичності. Тут сформувалася методика організації архітектурного середовища, заснована на композиційній, функціональній і культурно-духовній співпраці з природним оточенням, що підтверджується описами українських міст, сіл і окремих садів, наведених в літературних творах українських письменників, у відгуках про Україну подорожніх-іноземців, в іконографічних джерелах, що зображають архітектурне середовище України в різні періоди її історичного розвитку [5]. Особливо цінними в цьому відношенні є твори Тараса Шевченка, відомого своїм документально точним і водночас підсумково-узагальненим відображенням дійсності [6].

В усіх джерелах українські архітектурні об'єкти описано або зображено в поєднанні з ландшафтом і його елементами – деревами, квітами, садами. Фактично ніде, для сценografії подій, не подано окремо архітектурну споруду, або архітектурну ситуацію, сформовану виключно антропогенними об'єктами. Отже, архітектурне середовище в українській традиції передбачає обов'язкову присутність природних елементів (по-суті, елементів ландшафтного дизайну), і отже, традиційна українська архітектура становить з ландшафтом єдину взаємодоповнювальну цілість, і це є основою природно-екологічної якості її ідентичності.

В українській архітектурній традиції елементи ландшафтного дизайну завжди були активними учасниками формування життєвого простору, використовувалися як структурні, конструктивні елементи, і нерідко виконували функцію, в інших традиціях властиву штучним антропогенним об'єктам. Наприклад, природні, живі елементи використовували як меморіали, засоби візуальної комунікації, огорожі, а фрагменти природного ландшафту включалися в систему оборонних укріплень. Елементи озеленення, поряд із естетичним доповненням середовища, втілювали певний символічний зміст, були засобом семантичного наповнення архітектурного простору. Природні елементи не лише несли інформацію як окремі об'єкти, але й надавали певного знакового змісту архітектурному середовищу через їх характерне розміщення в просторі. Наприклад, в панорамі традиційного українського села великі масиви дерев відповідних видів, найчастіше лип, безпомилково вказували на розміщення церкви або, на відстані від забудови, – цвинтаря.

Елементи ландшафтного дизайну в Україні традиційно виконували ще одну важливу роль – зв'язкової ланки між світом людини і світом дикої природи. Паралельно з основною функцією, вони додатково слугували кормовою базою і прихистком для диких птахів і дрібних тварин. По-суті, елементи ландшафтного дизайну були основним інструментом реалізації принципів взаємодії традиційної української архітектури з природою, і значною мірою вплинули на розвиток екологічних якостей її ідентичності.

Порівняно з іншими видами діяльності в галузі архітектури, в аспекті естетичної і образотворчої організації міського довкілля ландшафтний дизайн має свої особливості, а в певних відношеннях і переваги. Не поступаючись монументальним архітектурним спорудам в естетичних, образних, декоративних якостях, елементи ландшафтного дизайну є динамічнішими, легше піддаються трансформації, а це дає змогу швидше змінювати образ середовища, пристосовуючись до вимог часу. Водночас, засоби ландшафтного дизайну потребують менше коштів і відчутно менше часу для реалізації проєктів. Роль ландшафтного дизайну в архітектурному середовищі має дещо спільне з роллю аксесуарів, що доповнюють одяг. Хоча їх недостатньо для того, щоб одягнути людину, проте саме вони можуть зробити загальний її образ або стильним, або, навпаки, повністю його зіпсувати. Відносно менша, порівнюючи із будівлями, вартість елементів і засобів ландшафтного дизайну, і менший час, потрібний для їх впровадження, дають змогу швидко впливати на загальний образ середовища, щоб за найменших затрат змінити його на краще. Архітектурні споруди разом з елементами ландшафтного ди-

зайну повинні проектуватися одночасно і разом працювати на спільний образ. Проте в реальних умовах, за хронічної економії ресурсів, це не завжди здійснено, і тоді ландшафтний дизайн, завдяки згаданим вище його особливостям, приймає основне навантаження з формування відповідного образу архітектурного середовища, і збереження його ідентичності. Отже, за допомогою ландшафтного дизайну і засобами ландшафтного дизайну можна значною мірою зберегти і відтворити ідентичність традиційного для України архітектурного середовища. Можемо зробити такі висновки:

1. Ландшафтний дизайн є важливим і дієвим інструментом збереження ідентичності архітектурного середовища через такі його особливості:
 - ефективність інформативної функції;
 - легкість пристосування до змінних умов;
 - порівняно невелика ресурсомісткість;
 - швидкість отримання очікуваного ефекту реалізації.
2. Для збереження ідентичності архітектурного середовища в Україні відповідне використання елементів ландшафтного дизайну має особливе значення у зв'язку із вирішальною роллю природоландшафтних чинників в традиційному образі української архітектури.

Література

1. Шевчук Дмитро. Культурна ідентичність та глобалізація / Д. Шевчук // Наукові записки. – Сер.: Культурологія (Проблеми культурної ідентичності: глобальний та локальний виміри : матер. Міжнар. наук. конф. 23-24 квітня, Острого – 2010). – Острого : Вид-во НУ "Острозька академія", 2010. – Вип. 5. – 668 с.
2. Черкес Б.С. Національна ідентичність в архітектурі міста / Б.С. Черкес. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2008. – 266 с.
3. Чепелик В.В. Український архітектурний модерн / В.В. Чепелик, упор. З.В. Мойсеєнко-Чепелик. – К. : Вид-во КНУБА, 2000. – 378 с.
4. Гофман А.Б. Традиция / А.Б. Гофман // Большая советская энциклопедия (БСЭ). – В 30-ти т. – Изд. 3-е, [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Советская энциклопедия", 1977. – Т. 26. – 868 с.
5. Дида І.А. Екологічні основи традиційної української архітектури / І.А. Дида. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2009. – 332 с.
6. Дида І.А. Тарас Шевченко і українська архітектура / І.А. Дида // Народознавчі зошити. – Львів : Вид-во Ін-ту народознавства НАН України. – 2012. – № 2. – С. 24-30.

Дыда И.А. Значение элементов ландшафтного дизайна для сохранения идентичности архитектурной среды

Исходя из анализа влияния архитектуры на развитие национальных культурных традиций, учитывая эстетико-образную роль элементов ландшафтного дизайна в архитектурном окружении, обоснована целесообразность приоритетного использования объектов и средств ландшафтного дизайна для восстановления идентичности архитектурной среды в Украине.

Ключевые слова: ландшафтный дизайн, архитектурная среда, идентичность.

Dyda I.A. The role of the elements of landscape design to preserve the identity of the architectural environment

Based on the analysis of the impact of architecture on the development of national cultural traditions, the expediency of the priority use of facilities and equipment landscaping to restore the identity of the architectural environment in Ukraine. On the role of the aesthetic-shaped elements of landscape design in the architectural environment is taken into attention.

Keywords: landscape design, architectural environment, identity.

УДК 711.4.01

Аспір. О.А. Дида¹ – НУ "Львівська політехніка"

ЕЛЕМЕНТЫ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА АТРАКТИВНІСТЬ МІСТА

Розглянуто вплив елементів ландшафтного дизайну на формування атрактивності міського середовища. Наголошено, що їх наявність є необхідною умовою для створення атрактивного міського середовища і всі їх види можуть стати основними об'єктами атрактивності для відвідувачів міста.

Ключові слова: ландшафтний дизайн, міський простір, архітектурна атрактивність.

Для сучасного міста питання атрактивності є актуальним, оскільки воно значно впливає на розвиток туристичної галузі. Дуже активно це питання розглядають у Польщі. Наукові праці таких дослідників як Пшемислав Бігай, Агнешка Войтовіч-Врубель, наголошують на важливості збереження неповторного духу міста і значення архітектурних творів для формування впізнаваних міських символів. Вітчизняні дослідження цієї проблеми поки що знаходяться на початковому етапі. Серед них виділяють такі напрямки: а) дослідження історичної архітектури міст; б) дослідження туристичного потенціалу міст; в) дослідження соціально-економічної атрактивності міст і зв'язок цих показників з процесом архітектурної і містобудівельної діяльності.

Особливо важливим питання атрактивності є для міст України, оскільки світ тільки починає відкривати їх для себе. Для будь-якого міста ландшафтний дизайн відіграє надзвичайно важливу, хоча і не завжди помітну роль. Його елементи мають великий потенціал також у процесі підвищення архітектурної атрактивності міста.

Згідно з визначенням, поданим у книзі Н.Я. Крижанівської, "ландшафтний дизайн – творча діяльність, спрямована на формування штучного архітектурного середовища з використанням засобів декоративного озеленення, геопластики, малих архітектурних форм, декоративного покриття, візуальної комунікації... Мета ландшафтного дизайну – органічне злиття архітектури з природними елементами... Об'єктами ландшафтного дизайну є як відкриті, так і закриті середовища. До них належать: вулиці та площі; малі рекреаційні території (сквери, бульвари, набережні, пішохідні вулиці); парки різного функціонального призначення; житлові території з різноманітними рекреаційними та господарськими майданчиками (дитячими, для відпочинку дорослих, спортивними та ін.); а також інтер'єри різноманітних у функціональному відношенні приміщень" [1, 9]. У закордонній літературі чіткого розмежування на ландшафтну архітектуру і ландшафтний дизайн немає. У енциклопедії "Британіка" можемо знайти таке визначення: "Ландшафтна архітектура – розроблення і декоративне планування городів, підвір'їв, територій, парків, і інших озелених позабудинкових просторів" [2, 139] Як видно з наведених цитат, велику частину всього міського простору складають саме об'єкти ландшафтного дизайну. Вони наповнюють міжбудинковий простір, виконуючи важливу місію поєднання архітектурного і соціального середови-

¹ Наук. керівник: проф. Б.С. Черкес, д-р архітектури